

49. Słowacki J. Fantazy / Juliusz Słowacki // Słowacki J. Dyiela wybrane : dramaty. – T. 5. – W. : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1987. – S. 355-477.
50. Tretiak J. Mickiewicz i Puszkina : studia i szkice / Józef Tretiak. – Warszawa : Nakładem Księgarni, 1906. – 334 s.
51. Weretiuk O. Iwan Franko o Janie Kasprowiczu / tł. z ukr. Magdalena Hornung // Przegląd Wschodni. – 1994. – T. III, z. 3 (11). – S. 561–566.

Анотація. Синкретизм п'єс М. Гоголя та Ю. Словацького є відчутним через взаємодію тектонічних і атектонічних елементів, що суттєво визначають особливості сюжетної організації творів. Встановлюється, що в сюжетах “Ревізора” М. Гоголя та “Фантазія” Ю. Словацького досить вдало та ефективно поєднуються елементи тектоніки та атектоніки. Функціональним результатом такого поєднання стало підвищення художньої дієвості п'єс М. Гоголя та Ю. Словацького. Сюжетну основу “Ревізора” та “Фантазія” складає єдність дії, що трансформується в єдності ситуації та події.

Ключові слова: архітектоніка, атектоніка, тектоніка, синхронія, сюжет, М. Гоголь, Ю. Словацький.

Summary. Syncretism of Gogol's and J. Slovatsky's plays is felt through the interaction of tectonic and atectonic elements that essentially define the plot's organization. It is shown that plots of N. Gogol's “Revizor” and J. Slovatsky's “Fantazy” quite successfully and effectively combine elements of tectonics and atectonics. A functional result of this combination is plays' artistic effectiveness' raising. Plot's basis of the N. Gogol's “Revizor” and J. Slovatsky's “Fantazy” constitutes by the unity of action, transforming in the unity of situation and event.

Keywords: architectonics, atectonic, tectonic, plot, N Gogol, J. Slovatsky.

УДК 821.112.2-3.09

ГАВЛОВСЬКА Т.А.

ПОЕТИКА ЗАГОЛОВКУ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ ТЕОДОРА ФОНТАНЕ

Питання ідейно-художньої дієвості заголовку привертає інтенсивну увагу дослідників. Цей факт може пояснюватись як унікальністю розташування заголовку в тексті, так і його структурною різноманітністю та багатфункціональністю. Окремі роботи, присвячені заголовку, були опубліковані ще на початку ХХ століття, але особливий інтерес вчених до заголовку як конструктивного елементу тексту посилюється з 1960-х років, коли у філології почав активно проявляти себе системний підхід.

З'являється все більше досліджень, які стосуються саме поетики заголовку художнього твору, що охоплюють усі його структурні рівні, оскільки, як стверджує Е. Джанджакова, “заголовки – це категорія поетики” [2, 208]. Про вагомість заголовків писав, зокрема, І. Кочерга: “Назва <...> при всій своїй стислості є насамперед синтез, душа твору, і потрібне чимале вміння, щоб кристалізувати в двох-трьох словах цю душу. Назва <...> повинна бути точною, стислою, характерною <...> витікати з сюжету, з характерів або з основної ідеї твору” [6, 211].

Досить часто людина, керуючись назвами, вибирає тільки те, що їй цікавить. Однак оцінити заголовки, повною мірою зрозуміти його смисл можна лише після прочитання твору: “книга... – розгорнутий до кінця заголовок, заголовок же – стягнута до обсягу двох-трьох слів книга” [5, 3]. На думку А. Нямцу “заголовок твору часто виступає тим первинним ідейно-смісловим сигналом, який налаштовує реципієнта на необхідне для автора сприйняття інтерпретації сюжету (образу, мотиву), а іноді й підказує читачеві характер його переосмислення” [7, 79]. А Х.-Ю. Геріг стверджує, що “літературні заголовки – це, власне, імена текстів, які нам децю рекомендують, з чим ми ще не ознайомились, але водночас заголовки мають своє власне життя, незалежне від їхніх текстів” [10, 22]. “Оповідання – це товар, рекомендація якого супроводжується рекламною “приманкою”. Ця “приманка”, цей “збудник апетиту” виступає одним із елементів нарративного коду” зазначає Ролан Барт, тобто заголовок виконує так звану рекламну функцію [1, 432].

Творчість Теодора Фонтане (1819-1898), видатного німецького письменника другої половини ХІХ ст., відіграла значну роль не лише в історії світової літератури, але й в історії німецької літературної мови, тому вивчення його спадщини сьогодні достатньо актуально. Яскравість мови та стилю прозових творів Т. Фонтане визначаються перш за все тим, що він широко

використовував особливості німецької мови, її внутрішні ресурси, а “прості” слова і словосполучення набувають під пером автора і нової барви, і нових відтінків значень.

Вибір теми нашої роботи, пов’язаний з визначенням типології заголовків романів та оповідань Т. Фонтане, не випадковий. Аналізуючи поетику та типологію назв прозових творів Т. Фонтане, було з’ясовано, що розробка багатьох аспектів цієї проблеми має розпорошений і фрагментарний характер; це питання мало вивчене, дослідники інколи побіжно приділяли увагу заголовкам автора. Наведемо деякі з них.

Арнольд Роте в роботі “Літературний заголовок. Функції, форми, історія” [13] розглядає літературні заголовки взагалі та заголовки Т. Фонтане зокрема, акцентує на важливості періоду 1800-1900 рр. для сучасного розуміння становлення і поетики літературних заголовків та їхніх контекстів, тобто досліджує заголовки з точки зору літературної традиції.

Ангела Ізенберг також дещо мимохідь говорить про заголовки таких романів Т. Фонтане, як “Effi Briest” (“Еффі Бріст”), “L’Adultera” (“Грішниця”), “Cecile” (“Сесіль”), “Unwiederbringlich” (“Безповоротно”) [11].

Однак немає роботи, присвяченої цілісному аналізу поетики та символіки заголовків усіх прозових творів Т. Фонтане, що на наш погляд, є важливим, оскільки Т. Фонтане завжди особливу увагу приділяв заголовкам своїх романів і оповідань.

Специфіка заголовку залежить від таких факторів, як рід і жанр літератури. “У великих формах, таких, як роман, – зазначає Н. Кожина – заголовне слово або словосполучення не відразу вплітається в канву твору, а з’являється в сюжетно-кульмінаційних точках літературного тексту” [3, 170].

Вибір заголовку є для письменника одним з найскладніших творчих завдань: воно може бути знайдено ще до того, як оформився остаточний план твору або може стати його “останньою крапкою”. “Знайти правильне, необхідне [ім’я] досить часто дійсно важко і може продовжуватися тижнями <...>”, писав Т. Фонтане одному читачеві [9, 331].

У дослідженні “Від написання до розповідання: текстуальногенетичне дослідження роману Теодора Фонтане “Грішниця”» Габрієли Радеке поступово розглядається історія виникнення назви роману, реконструкція ґенези заголовку [12]. Автор простежує появу остаточного варіанту заголовка “L’Adultera” (“Грішниця”) від “Frau Commercierräthin R.” (“Пані комерції радниці Р.”) через “Melanie Vanderstraaten” (“Мелані Вандерстраатен”) до “Melanie Van der Straaten” (“Мелані ван дер Страатен”) і, нарешті, до скороченої назви картини Тінторетто “Cristo e L’Adultera” (“Христос і блудниця”) – “L’Adultera” (“Грішниця”).

Місткий та виразний заголовок не лише викликає зацікавленість, але й виконує мнемонічну функцію, завдяки якій відбувається закріплення заголовку твору в пам’яті персоніфікованого читача чи навіть цілих поколінь читачів.

Варто звернути також увагу на особливість стилю прозових творів – на стилістичну структуру заголовків, яка до цього часу особливо не приваблювала дослідників. Між тим цей аспект має неабияке значення в загальній стильовій направленості прози Т. Фонтане.

Рік написання твору також відіграє роль першої інформації, тому що включає твір у часовий простір. Використання підзаголовку чи жанрового позначення під заголовком інформує читача перш за все про жанр. Тут, як і в основному заголовкові, автор досить часто виявляє своє ставлення до змісту книги, натякає на очікуване її сприйняття з боку читача.

Складовою частиною заголовку є ім’я, яке особливо культурному читачеві дає доволі ясно зрозуміти, чого можна очікувати на сторінках книги, на висвітлення якої тематики сподіватись, на який стиль налаштуватися.

Слід зауважити, що Т. Фонтане, як і деякі письменники XIX-XX століть, також звертався до прийому з літератури епохи Відродження і наступних століть, коли не лише заголовки самих книг, але й окремих розділів/глав творів часто перетворювались у короткі попередні повідомлення про наступне оповідання. Цікаво, що Т. Фонтане давав назви главам своїх перших – “Vor dem Sturm” (“Перед штурмом”) (1878), “Grete Minde” (“Грете Мінде”) (1879), “L’Adultera” (“Грішниця”) (1880), “Ellernklipp” (“Еллернкліп”) (1881), “Schach von Wuthenow” (“Шах фон Вутенов”) (1882) та останніх прозових творів – “Der Stechlin” (“Штехлін”) (1897) та “Von Zwanzig bis Dreißig” (“Від двадцяти до тридцяти”) (1898), а більшість романів, написаних у 1883-1896 рр., має лише нумерацію глав.

Ім’я автора та заголовок твору співвідносні. Залежно від волі письменника, заголовок може вказувати на центрального персонажа твору, окреслювати тему чи проблему, вирізняти провідний мотив тощо, але, оскільки заголовок насамперед виступає іменем тексту, то згідно зі специфікою власної назви, він тяжіє до якомога конкретнішого відтворення сутності позначуваного ним об’єкта.

Заголовки Т. Фонтане пов’язані з місцем події (“Ellernklipp” (“Еллернкліп”), “Unterm Birnbaum” (“Під грушевим деревом”), “Der Stechlin” (“Штехлін”)), з часом події (“Vor dem Sturm.

Roman aus dem Winter 1812 auf 13” (“Перед штурмом. Роман зими з 1812 по 13”), “Schach von Wuthenow. Erzählung aus der Zeit des Regiments Gendarmes” (“Шах фон Вутенов. Оповідання з історії (з часів) жандармського полку”), частіше з антропонімами (“Grete Minde” (“Грете Мінде”), “Schach von Wuthenow” (“Шах фон Вутенов”), “Graf Petöfy” (“Граф Петьофі”), “Cecile” (“Сесіль”), “Stine” (“Стіне”), “Mathilde Möhring” (“Матильде Мьорінг”), “Frau Jenny Treibel” (“Пані Женні Трайбель”), “Effi Briest” (“Еффі Бріст”)), або, рідше, з дією (“Irrungen, Wirrungen” (“Шляхи-перепуття”)), лейтмотивом чи кульмінаційною деталлю твору (“L’Adultera” (“Грішниця”), “Quitt” (“Квити”)), а також автобіографічні (“Meine Kinderjahre” (“Мої дитячі роки”), “Von Zwanzig bis Dreißig” (“Від двадцяти до тридцяти”)) і узгоджуються з певним жанровим позначенням, як, наприклад, “подорожі”, що переходять у заголовок (“Wanderungen durch England und Schottland” (“Подорожі по Англії і Шотландії”), “Wanderungen durch die Mark Brandenburg” (“Подорожі по марці / провінції Бранденбург”)).

У зв’язку з різноманітністю заголовків їх можна групувати, з огляду на те, що саме наголошено в заголовках, виділяючи типи, які утворюють сталу традицію в історії літератури.

В основу класифікації А. Волкова (ми будемо притримуватися його типології) покладено співвідношення заголовку з компонентами, які традиційно вичленовуються: тематичний склад і проблематика, сюжет, система персонажів, деталь, час і місце дії (опису). Так у всіх цих типах заголовків можуть зустрічатися конструкції з ускладненою семантикою: заголовки символічні, метафоричні, алюзійні, прислівні, цитатні. Дослідник при цьому наголошує, що така класифікація заголовків дещо умовна [6, 211], а окремі заголовки можна зараховувати до двох-трьох груп водночас.

У такому аспекті розглянемо детальніше заголовки Т. Фонтане:

1) **персонажні, іменні заголовки та характерологічні**, значна частина яких – антропоніми, що повідомляють про національність, родову приналежність чи про соціальний статус тощо. Традиційним і найпоширенішим заголовком є **ім’я героя**, де ми знаходимо низку варіантів:

- *ім’я та прізвище героя*, переважно це назви без ознак, нейтральні. Вони, власне, можуть підказати дещо про національність героя, але нічого більше (“Grete Minde” (“Грете Мінде”), “Schach von Wuthenow” (“Шах фон Вутенов”), “Mathilde Möhring” (“Матильде Мьорінг”), “Effi Briest” (“Еффі Бріст”));
- багато творів названі просто *ім’ям* – без *атрибути*, лише іноді в зменшувальній чи ласкавій формі (“Cecile” (“Сесіль”), “Stine” (“Стіне”) (від Ernestine));
- *ім’я чи прізвище з атрибутом* (хоча не завжди ад’єктивним) у назві повинні наблизити характер героя, його вік чи стан до розуміння читача. Це досить часті випадки заголовків, причому, зрозумілі та виразні. Іноді в них знаходимо якусь таємничість чи іронію. Такі заголовки виражають авторську оцінку, ще до прочитання твору формують у читача уявлення про зображену особистість (“Graf Petöfy” (“Граф Петьофі”), “Frau Jenny Treibel” (“Пані Женні Трайбель”));
- не є виключенням заголовки *“сімейного” характеру*, тобто вже не тільки один герой названий, а вся його *сім’я*. Такі заголовки не видають на перший погляд глибину авторського проникнення в долю сім’ї та авторську оцінку (“Poggenpuhls” (“Поггенпули”));
- деякі заголовки поєднують *ім’я героя з позначенням жанру* (оповідання, новела, кримінальний роман) (“Schach von Wuthenow. Erzählung aus der Zeit des Regiments Gendarmes” (“Шах фон Вутенов. Оповідання з історії жандармського полку”), “L’Adultera. Novelle” (“Грішниця. Новела”), “Grete Minde. Kriminalroman nach einer altmarkischen Chronik” (“Грете Мінде. Кримінальний роман за старопровінційною хронікою”));
- *заголовки-характеристики*, які певною мірою відображають ставлення письменника до персонажу (“L’Adultera” (“Грішниця”)).

2) **заголовки, які представляють основну тему чи проблему**, висвітлену автором у творі (“Irrungen, Wirrungen” (“Шляхи-перепуття”), “Unwiederbringlich” (“Безповоротно”));

3) **заголовки, які задають сюжетну перспективу твору**, виділяють важливий з точки зору розвитку дії момент (*кульмінацію*) (“Quitt” (“Квити”), “Vor dem Sturm” (“Перед штурмом”));

4) **заголовки, які позначають час та простір**:

- *заголовок – місце дії* (“Ellernklipp” (“Еллернкліп”) (назва скелі), “Unterm Birnbaum” (“Під грушевим деревом”), “Der Stechlin” (“Штехлін”) (назва озера, лісу, села та замку, і водночас прізвище);
- *заголовок – час дії* в минулому (“Vor dem Sturm. Roman aus dem Winter 1812 auf 13” (“Перед штурмом. Роман зими з 1812 по 13”), “Schach von Wuthenow. Erzählung aus der Zeit des Regiments Gendarmes” (“Шах фон Вутенов. Оповідання з історії (з часів) жандармського полку”));

5) **назви творів – фразеологізми чи крилаті слова** (“Irrungen, Wirrungen” (“Шляхи-перепуття”));

6) заголовки, які уточнюють жанрову приналежність твору (“Schach von Wuthenow. Erzählung aus der Zeit des Regiments Gendarmes” (“Шах фон Вутенов. Оповідання з історії (з часів жандармського полку”), “L’Adultera. Novelle” (“Грішниця. Новаела”), “Grete Minde. Kriminalroman nach einer altmarkischen Chronik” (“Грете Мінде. Кримінальний роман за старопровінційною хронікою”), (“Ellernklipp. Kriminalroman nach einem Harzer Kirchenbuch” (“Еллернкліп. Кримінальний роман за церковною книгою Гарца”), “Unterm Birnbaum. Kriminalroman” (“Під грушевим деревом. Кримінальний роман”), (“Vor dem Sturm. Roman aus dem Winter 1812 auf 13” (“Перед штурмом. Роман зими з 1812 по 13”), (“Wanderungen durch England und Schottland” (“Подорожі по Англії і Шотландії”), “Wanderungen durch die Mark Brandenburg” (“Подорожі по марці / провінції Бранденбург”));

7) біографічні (автобіографічні) заголовки (“Meine Kinderjahre” (“Мої дитячі роки”), “Von Zwanzig bis Dreißig” (“Від двадцяти до тридцяти”));

8) заголовки, які містять естетичні сигнали, позначки про джерела, які автор у той чи інший спосіб використав (цитати з фольклору, віршів, пісень) “Frau Jenny Treibel oder ‘Wo sich Herz zum Herzen find’ t” (“Пані Женні Трайбель або ‘Серце серцю вісточку подає”)).

Усі прозові твори Т. Фонтане мають заголовки, більшість з яких – антропоніми.

Антропоцентричні заголовки набули чималого поширення в епоху Романтизму, для якої така форма називань відповідала постулатам доби: людина була одним із центральних об’єктів зображення, почуття стали визначальними для митця тощо. Це позначилось і на манері назв творів, яка передбачала актуалізацію принципу винесення особистості на передній план – у заголовок. Отже, зрозуміло, що Теодор Фонтане у підборі заголовків для своїх творів опирався на романтиків; це засвідчує значна кількість заголовків-імен, які наділені елементом епічності, тобто вони налаштовують на сприйняття подій, у яких сповіщатиметься про долю персонажа або про якийсь випадок з його життя. Заголовки, “зведені до імені героя-епоніма”, У. Еко називає найтактовнішими стосовно читача [8, 429]. Водночас вважається, що ця група оманливо нейтральних заголовків-імен являє собою деяку складність при вивченні. Оскільки, виділивши ім’я героя у заголовок, автор попереджує: ім’я стає узагальненим. Воно тепер – умовний знак якогось явища, суспільної проблеми. Читаючи такий твір, ми сприймаємо й осмислюємо не особливий людський характер чи долю, а їхню закономірність і обумовленість у певному оточенні.

З-поміж антропоцентричних заголовків трапляються й такі, що певною мірою відображають ставлення письменника до персонажа через наділення останнього авторською характеристикою – “Грішниця”. Хоча Т. Фонтане завжди притримувався позицій авторської імперсональності стосовно характеристики заголовного персонажа чи подій, що розгортатимуться у творі. Автор інтенсивно шукав найбільш точний заголовок твору, вибираючи можливі варіанти “Пані комерції радниця Р.”, “Мелані Вандерстраатен”, “Мелані Ван дер Страатен”, і нарешті зупинився на символізованій назві “Грішниця” [12, 98]. Зміна заголовку пояснюється тим, що в першому варіанті присутній натяк на прототип головної героїні – Терезу Равене. Другий варіант налаштовує на розповідь про якусь просту, нетитуловану особу Мелані Вандерстраатен, тому був третій варіант, де прізвище складається з трьох слів і вказує на титул героїні. І все ж таки, автор знову змінює заголовок, оскільки прізвище Ван дер Страатен пов’язану з культурно-історичним процесом ХІХ століття – тут присутній натяк на прізвище відомого на європейському континенті бельгійського архітектора скляних будівель, типу пальмових будиночків, один з яких описує Т. Фонтане в цьому романі. Остаточний варіант назви роману автор робить дещо символічним (у другій та останній главах роману згадується картина італійського художника Тінторетто “Христос і блудниця”) і, можливо, водночас визначає ставлення письменника до головної героїні.

Серед заголовків прозових творів письменника мають місце і часопросторові назви. Вибір топоніма зазвичай обумовлений загальним задумом твору. Називаючи твір таким типом заголовка, автор нібито звужує топос подій, драматичний конфлікт уміщує в обмежений простір (“Der Stechlin” (“Штехлін”), “Ellernklipp” (“Еллернкліп”)). Т. Фонтане використовує заголовки, які відображують жанрову приналежність твору, оскільки заголовок містить у собі вказівку на авторське жанрове визначення. В автобіографічних романах також дається жанрова визначеність.

Для Т. Фонтане є властивим такий заголовок, “що представляє основну тему чи проблему твору” “Irrungen, Wirungen” (блукання, шукання), “Unwiederbringlich” (безповоротно, без вороття). В першу чергу вони свідчать про різнобічний погляд автора на головних героїв. В полі його зору опиняються проблеми шлюбу, любові, людського щастя, психології та поведінки жінок і чоловіків.

Отже, заголовок у системі поезики прозових творів Теодора Фонтане виконує специфічні функції. Назва твору для автора реалізує цілий комплекс художніх особливостей, виступає не лише елементом номінації. Досить об’ємний шар номінацій прозових творів становлять виразно романтичні титули, побудовані на основі винесення центрального персонажа у заголовок. Слушні слова С. Кржижановського: “Хто не відчуває імені, не може назвати по імені те, що він любить, не

любить те, про що він пише” [4, 214]. Вплив романтизму позначився і на структурі заголовних конструкцій, що містять у собі певну авторську оцінку зображуваного (“L’Adultera” (“Трішниця”)).

У заголовках творів відбивається авторська картина світу. Яскравим прикладом виступає група часопросторових заголовків. Центральні теми прозових творів Теодора Фонтане доводять тезу: у заголовкові відбивається художня концепція твору, а інколи титул виступає ключем до інтерпретації тексту, зосереджено увагу на найістотнішому. Звуження хронотопу дозволяє простежити самореалізацію сильної особистості в чітко окресленому топосі. Письменника цікавить певний фрагмент, конкретна площина, де відбувається самовияв персонажа(ів).

Система взаємовідношень заголовка і тексту у прозових творах Теодора Фонтане ущільнена. Ці стосунки нерідко будуються через повторюваність заголовних слів у тексті, що встановлює контакт між ними та міцно їх скріплює. Заголовок, поєднуючись із текстом, проходить через різноманітні контексти, які впливають на витворення індивідуального значення назви, а як наслідок – на розширення асоціативного поля твору, його символічності.

Проаналізувавши прозові твори Теодора Фонтане, можна стверджувати, що їх заголовки виконують важливу ідейну, композиційну та стилістичну функції. Оскільки заголовки є своєрідними “сигналами”, за допомогою яких виявляється ставлення автора до подій і персонажів, до тієї чи іншої проблеми, їх вивчення призводить не тільки до розуміння письменника даної епохи, скільки до розуміння її читача.

Список використаних джерел

1. Барт Р. Текстовый анализ одной новеллы Эдгара По / Р. Барт; пер. с фр. // Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : Прогресс, Универс, 1989. – С. 424–462.
2. Джанджакова Е. В. О поэтике заглавий / Е. В. Джанджакова // Лингвистика и поэтика / под ред. В. П. Григорьева. – М. : Наука, 1979. – С. 207–214.
3. Кожина Н. А. Заглавие художественного произведения: онтология, функции, параметры типологии / Н. А. Кожина // Проблемы структурной лингвистики : сб. науч. трудов / под ред. В. П. Григорьева. – М., 1988. – С. 167–183.
4. Кржижановский С. Д. Доклад 1939 г. [«Пьеса и ее заглавие»] / С. Д. Кржижановский; подгот. текста, коммент. и вступ. статья А. А. Колгановой // Новое литературное обозрение : Теория и история литературы, критика и библиография. – 2001. – № 52. – С. 205–216.
5. Кржижановский С. Поэтика заглавий / С. Кржижановский. – М. : Никитинские субботники, 1931. – 34 с.
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
7. Нямцу А. Поэтика традиционных сюжетов / А. Е. Нямцу. – Черновцы : Рута, 1999. – 176 с.
8. Эко У. Заметки на полях “Имени розы” / У. Эко // Имя розы / У. Эко. – М. : Книжная палата, 1989. – 496 с.
9. Wцschenstein R. Verborgene Facetten. Studien zu Fontane. / R. Wцschenstein; hrsg. von Hanna Delf von Wolzogen u. Hubertus Fischer. (Fontaneana). – Wцrzburg : Kцnigshausen&Neumann, 2006. – 569 S.
10. Gerigk H.-J. Titeltraume. Eine Meditation ьber den literarischen Titel im AnschluЯ an Werner Bergengruen, Leo H. Hoek und Arnold Rothe / H.-J. Gerigk // Titel, Text, Kontext: Randbezirke des Textes: Festschrift fьr Arnold Rothe zum 65. Geburtstag / Hrsg. A. Rothe, J. Mecke, S. Heiler. – Berlin : Galda & Wilch, 2000. – 565 S.
11. Isenberg A. Effi auf Abwegen: Fremdheit und Befremdung in den Eheromanen Theodor Fontanes / A. Isenberg. – Marburg : Tectum Verlag, 2002. – 318 S.
12. Radecke G. Vom Schreiben zum Erzdhlen: Eine textgenetische Studie zu Theodor Fontanes “L’Adultera” / G. Radecke. – Wцrzburg : Konigshausen & Neumann, 2002. – 345 S.
13. Rothe A. Der literarische Titel. Funktionen, Formen, Geschichte / A. Rothe. – Frankfurt am Main : Klostermann, 1986. – 480 S.

Анотація. У статті аналізується типологія заголовків романів й оповідань Теодора Фонтане; проводиться аналіз поетики та символіки заголовків. Стверджується, що назва твору для автора виступає не лише елементом номінації, а реалізує цілий комплекс художніх особливостей. Заголовок виступає ключем до інтерпретації тексту.

Ключові слова: заголовок, типологія, поетика, прозовий твір, персонаж, ім'я персонажа, антропонім.

Summary. The article analyses the typology of titles of Theodor Fontane’s novels and short stories. The title does not only serve as an element of nomination but performs a number of other functions.

Key words: title, typology, poetics, prose work, character, character’s name, antroponym.